

ԵՐԱԽԱՅՐԻՔ ԱՇԱԿԵՐՏԱՅ

Խ Ա Լ Ի Պ Ե Ա Ն Ո Ւ Ս Ո Ւ Մ Ն Ա Ր Ա Ն Ի Ն Ա Ջ Գ Ի Ս Հ Ա Յ Ո Յ

Ուսումնարանիս աշակերտները հետ զհետ էլ լաւ եւս հասկընալով իրենց փոքրիկ տենախօսութեանց օգուտները, եւ մէկ տարուան միջոցին աւելի կրթուելով՝ թէ՛ ճառեր գրելու եւ թէ՛ վայելչապէս ըստ տեղոյն վիճաբանելու, յունուարի 14-ին իրենց ճեմարանին տարեկան գործողութեանց հաշիւը տեսան՝ բոլոր աշակերտաց համագումար ժողովոյն առջեւը:

Եւ նախ ճեմարանին քարտուղարը — Սարգիս Մարութեան — ընթերցաւ տարեկան տենախօսութեանց համառօտ բովանդակութիւնը, որ էր այս.

Տարեկան բովանդակութիւն գործոց ճեմարանիս:

«Քանզի հարկ իվերայ իմ եղաւ իլրումն տաւոյս ցուցանել զգործս եւ զառաջադիմութիւն ուսումնական ժողովոյս մերոյ, մի ըստ միոջէ ընդ գրով արկանելով զթիւս ժողովոցն եղելոց յընթաց տարւոյն, եւ զխնդիրսն առաջարկեալս, եւ թէ ո՞րք իճառից ժողովոյս արժանի դատեցան տպագրութեան, — նախ զայս ասացից՝ զի անդստին իսկզբանէ մինչեւ ցվերջ 1862 ամին եղեն ժողովք բառասուն. յորմէ յայտ է զի իբաց հանեալ զաւուրս պարապոյ, որպէս ինախընթաց ամին (այսինքն զՅունիս եւ զՅուլիս եւ զայլ աւուրս հանգըստեան), յայլ աւուրսն սահմանեալս անվրէպ կարգաւ գումարեալ են ժողովք մեր. եւ այս անշուշտ ոչ սակաւ քաջալերութեան է մեզ առիթ:

«Համառօտ բովանդակութիւնք ամենայն գումարմանց ժողովոյս մերոյ պահին անկորուստ ի փոքու դիւանիս մերում, յորոց եւ տեսանին խնդիրքն առաջարկեալք մեզ եւ լուծեալք բանիւ եւ գրով ըստ մերում կարի: Ոչ անօգուտ համարիմ յիշատակել աստանօր զգլխաւորս ինոցանէ՝ առ ի

զարթուցանել միանգամայն իմիտս ձեր գլխատակս անցելոյն:

«Յառաջնում ժողովին (որ եղել է 1861 ամի յ17 օգոստոսի) առաջարկեցաւ խնդիրս թէ՛ «Պա՛րտ իցէ արդեօք մշակել զաշխարհիկ լեզուն, իբաց մերժելով զգրաբառն. եւ թէ մա՛րթ իցէ զգրաբառն ճանաչել լեզու հասարակաց: Եթէ հարկ համարիցի մշակել զաշխարհաբառն, զո՛րն իյոգնամիւտեսակաց նորին պարտ իցէ ընտրել. զբարբառ Պօլսո՞յ, թէ՛ Երեւանու, կամ թէ՛ զայլս յայլոց: Եթէ մին իսոցանէ արժանի դատիցի մշակելոյ, ո՞րպէս մարթ իցէ ուղղել զայն՝ զի հաճոյ լիցի ազգին եւ մաքուր:

«Ապա հետ զհետէ իզանազան գումարմունս ճեմարանիս լուծան հետագայ առաջարկութիւնք.

Ա. Իտեղի աշխարհաբառ դերանունաց մա՛րթ իցէ իգործ ածել զգրաբառս:

Բ. Յոսումնարանիս մերում աշխարհիկ լեզուաւ պարտ իցէ խօսել թէ՛ իգրոց բարբառ:

Գ. Թէ զի՞նչ պատճառք իցեն նախանձու եւ անմիաբանութեան. եւ թէ ո՞րպէս մարթ իցէ բառնալ զայն կամ պակասեցուցանել:

Դ. Իվերայ կարծեաց անմիաբանութեան Հայոց:

Ե. Յոսումնարանիս օգտակա՛ր իցեն թատերախաղք թէ՛ վնասակար. եթէ օգտակար են, ո՞րք իցեն օգուտքն, եւ եթէ վնասակար՝ ո՞րք վնասքն:

Զ. Թէ ո՞րչափ ժամանակս պարտ իցէ նուիրել յոսումն ուսերէն, գաղղիարէն եւ այլ լեզուաց:

Է. Արդեօք հա՛րկ իցէ ընթեռնուլ զնամակս աշակերտաց, զգրեալսն առ ծնողս իւրաքանչիւր, եւ զեկեալսն իծնողաց եւ յազգականաց նոցա:

Ը. Արդեօք մա՛րթ իցէ զընտիրս իճառից գրելոց եւ վերժանելոց իճեմարանիս մերում՝ իտիպ մուծանել:

Թ. Թէ որպիսի՞ հնարիւք մարթէ վարժեցուցանել զՀայս իխօսել հայկական բարբառով, եւ ոչ օտար լեզուաւ, որպէս գաղղիարէն, վրացերէն,

տաճկերէն, ռուսերէն, եւ այլն:

Ժ. Թէ ո՞ր սովորութեանց օտար ազգաց պարտ իցէ հետեւիլ, եւ յորո՞ց խորշիլ կամ զգուշանալ, եւ դարձեալ՝ զո՞րս յազգային սովորութեանց պարտ իցէ մեզ պահպանել եւ զո՞րս իբաց խոտել:

ԺԱ. Թէ ո՞րն առաւել օգտակար կամ վնասակար իցէ աշակերտաց բարեկարգ ուսումնարանի. մե՞րձ լինելն ծնողաց նոցա ուսումնարանին Թէ հեռի անտի:

ԺԲ. Թէ ի՞նչ կամ ո՞րպէս մարմ է արծարծանել իսիրտ Հայոց զսէր ընթերցման գրոց:

ԺԳ. Թէ որպիսի՞ պատիժք եւ ո՞ր վարձատրութիւնք առաւել ազդե՞ն յաշակերտս բարեկարգ ուսումնարանաց:

ԺԴ. Արդեօք գովելի՞ ինչ է խստամբերութիւնն յուսումնարանս Թէ ոչ. ո՞յք են օգուտք խստամբերութեան, եւ ո՞յք վնասք փափկասուն դաստիարակութեան:

ԺԵ. Զորպիսի՞ գրեանս հարկ է թարգմանել յօտար լեզուաց իպէտոս ազգին մերոյ, զիզուարձալիք իցեն, եւ միանգամայն շահաւէտք. եւ զի՞նչ հրնարս հարկ է իմէջ առնուլ՝ զի թարգմանութիւնքն այնոքիկ, եւ նոյն իսկ տպագրութիւն նոցին, դիւրագնոյ լինիցին:

ԺԶ. Թէ ո՞րպէս մարմ իցէ պատրաստել քաջ ուսումն՝ խոհեմ եւ բարեկիրթ ուսուցիչս եւ դաստիարակս վասն հայկազն մանկտւոյն:

ԺԷ. Թէ ո՞ր է ոգին օտար եւ ո՞րն ազգային. եւ Թէ յայսմ ուսումնարանի օտա՞ր է ոգին Թէ բուն ազգային:

ԺԸ. Գովեստ եւ յորդոր կանոնապահութեան:

ԺԹ. Յազգային ուսումնարանս զո՞րն առաւել պարտ իցէ յարգել, զուսու՞մն՝ Թէ զբարոյական կրթութիւն:

Ի. Թէ ո՞րպէս մարմ է հեռացուցանել զաշակերտս իչար նախանձուէ, եւ ուղղել զնախանձն իբարին:

ԻԱ. Թէ զո՞րս յաշակերտաց պարտ է վարձատրել հրապարակաւ, եւ զո՞րս առանձին:

ԻԲ. Թէ յորժամ որ յաշակերտաց լսիցէ ստայօգ բանս զբարտրութեան իվերայ ուսումնարա-

նիս, ո՞րպէս պարտի խօսել ընդ զբարտրոյին, կամ ո՞րպէս արդարացուցանել զկանոնադրութիւնս սորա:

ԻԳ. Թէ մա՞րմ իցէ մաքրելով հետ զհետէ զաշխարհաբառն՝ միացուցանել ընդ գրաբառին. եւ Թէ զքերականութիւն գրոց լեզուին պա՞րտ իցէ առնել եւ աշխարհաբառ:

«Բազումք իխնդրոցս յայսցանէ լուծան իժողովականաց զանազան ձառիւք եւ պէսպէս վիճաբանութեամբք:

«Բաց իճառախօսութեանցս եղեն իժողովս մեր երբէք երբէք եւ կրթութիւնք ուղղագրութեան աշխարհաբառ լեզուի յայլ եւ այլ գրոց, եւս եւ զանազան կանոնադրութիւնք վասն բարեկարգութեան ճեմարանիս մերոյ. Թող եւ զյորդորական ձառս նախագահից եւ այլոց իզարգացումն եւ իյառաջադիմութիւն սորին: — Միով բանիւ, զբազմապատիկ օգուտս ժողովոյս ծանեան եւ այնոքիկ՝ որք իսկզբան թերեւս ոչ կամէին ճանաչել: Ծանիցեն անշուշտ առաւել եւս՝ յորժամ մեր, պատուական ժողովականք, ջանս իջանս յաւելուցումք իպայծառութիւն սորին:

«ձառքն իտիպ արծանացեալք յԱղաւնիկ Մասեաց են այսոքիկ.

Ա. Տիգրան Տէր-Գաւթեան — Լուծումն խնդրոյն Թէ Արդեօք մա՞րմ է հրատարակել զընտիրս իճառից ճեմարանիս, եւ ո՞րպէս պարտ իցէ ընտրել զայնս. եւ դարձեալ՝ Թէ պա՞րտ իցէ ի1861 ամէ մուծանել զնոսին իտիպ, Թէ ի1862 ամին սկսանել: — Ինոյն առաջարկութիւն եւ Խաչատուր Տէր-Մարտիրոսեան:

Բ. Կարապետ Թերզեան եւ Կարապետ Տէր-Ներսիսեանց, իվերայ խնդրոյն Թէ Արդեօք պա՞րտ իցէ ընթերցում զնամակս աշակերտաց զգրեալսն առ ծնողս նոցա, եւ զընկալեալսն իծնողաց, եւ ո՞վ ընթերցումցու զնոսին:

Գ. Գաբրիէլ Ալթունճեան — Գովելի՞ ինչ է արդեօք հրահանգել զաշակերտս իխստամբերութիւն, Թէ ոչ. ո՞յք են օգուտք խստամբերութեան, եւ վնասք փափկասուն կենաց: — Ինոյն խնդիր եւ Մկրտիչ Աղապալեան:

Գ. Մարկոս Ալաճալեան—Որպիսի՞ ցնարիւք մարթ է տարածանել յազգիս զսէր ընթերցման գրոց :

Ե. Նոյն, Թէ՛ Ո՞րն առաւել օգտակար իցէ կամ վնասակար աշակերտաց . մե՞րձ լինել ծնողաց նոցա յուսումնարանն՝ Թէ՛ հետի :

Զ. Աւետիք Տաւութեան—Ո՞րն է ոգին օտար, եւ ո՞րն ազգային . եւ յուսումնարանիս մերում ազգային է ոգին Թէ՛ օտար :

« Են եւ այլ ճառք արժանիք տալագրութեան, զորս ժողովն յանձնարարական յակն արկանէ տակաւ, որպէս եւ զթարգմանութիւնս ինչ :

« Ի վերջ բանիցս հարկ համարիմ խրախուսել զեղբարսդ մեր, զի ինորամուտ տարուշս լիցուք ժրագոյնք իլուծանել զինդիրս, եւ ի դարման Թեւրութեանց մերոց որ եղեն ինախընթաց ամին, եւ զորոց բազում անգամ բանք եղեն ի ժողովս մեր :

« Անժխտելի են, եղբարք, օգուտք ուսումնական ժողովոց մերոց . յաւելցուք ուրեմն եւ զվաստակս, զիտելով քաջ՝ զի եւ մեզ մեծ շահք են անտի, եւ սիրեցեալ ազգիս եւ հայրենեաց ոչ սակաւ յոյս բարեաց, որպէս եւ անխոնջ հրսկողութեան Դաստիարակացն մերոց մխիթարութիւն եւ ցնծութիւն » :

Յետոյ գահերէցը, — որ է վեցերորդ Դասարանի աշակերտ Դաբրիէլ Ալթունճեան, — յորդորական ճառ մը կարգաց, յորում կհամեմատէր ճեմարանին սկզբնական եւ այժմու ընթացքը, եւ կխրախուսէր ճեմականքը յառաւել գործունէութիւն :

Գեր. Առաջնորդը այն ատենախօսութիւնները լսելէն յետոյ՝ հասկըցուց աշակերտաց իրենց ճեմարանին յառաջագիմութեանը փոքր իշատէ արգելք եղող գլխաւոր պակաս

սութիւնները, եւ ապա քաջալերեց զամէնքը՝ գովելով նոցա բոլոր անցեալ տարւոյն մէջ ցուցուցած փութաջան եռանդը այս օգտակար կրթութեան մէջ յառաջանալու : Յորդորեց զանոնք որ ջանան օր ըստ օրէ աւելի զարգանալով այս կրթութեան մէջ՝ փարատել այն անտեղի կասկածը զոր պէսպէս կերպերով ցուցուցեր են եւ կցուցընեն ոմանք, որ իբր թէ Երախայրեաց կարգին մէջ տալագրութեան ճառերը ոչ թէ այս կամ այն աշակերտի գրութեանքն են, այլ վարժապետաց, եւ չեն կամենար հաւատալ թէ այն ճառերը — ինչպէս որ բնական է — հարկաւ աչքէ կանցըւին վարժապետներէն, ու միայն տեղ տեղ կսրբագրուին, որպէս եւ ուրիշներէն տրուած կամ յուղարկուած զանազան յօդուածներէն ոմանք :

Այս ազգային ուսումնարանին աշակերտները ըստ բաւականին սկսեւ են հասկընալ թէ այսպիսի կրթութեանց պտուղը պիտի տեսնեն ու վայելեն ոչ այնչափ քանի որ ուսումնարանիս մէջ են, — ուր բաւական ժամանակ եւս չեն գտներ ըստ արժանւոյն պարագելու ասոնց, — որչափ ուսումնարանէս ելնելէն ետքը, երբ ո՞ր եւ իցէ ընկերութեան մէջ առիթ ունենան կանոնաւոր կարգաբանութեամբ իրենց միտքը եւ կարծիքները հասկըցընելու գրով եւ բանիւ : Յուսամք թէ ազգայինք եւս հասկընան այս օգուտները, եւ փոխանակ արհամարհոտ կամ պարսաւադէտ աչօք նայելու այսպիսի կրթութեանց վրայ՝ ջանան որ նաեւ իւրաքանչիւր տեղական դպրոցներու մէջ այս գովելի սովորութիւնները հաստատուին :